

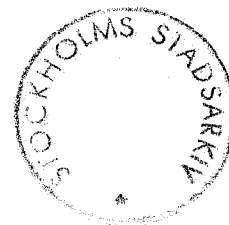
Från förf.

18122:239

FRANZÉNS ROMANEPOS
SVANTE STURE ELLER MÖTET
VID ALVA STRA

AV
GUSTAF UTTERSTRÖM

*Särtryck ur Svenska Litteratursällskapets Historiska och
Litteraturhistoriska studier 15*

HELSINGFORS 1939
MERCATORS TRYCKERI

Stockholms stadsarkiv
Biblioteket

Carl Franzén

STOCKHOLMS STADS- ARKIVS BIBLIOTEK	
2001-07-09	

FRANZÉNS ROMANEPOS SVANTE STURE ELLER MÖTET VID ALVASTRÄ.

AV

GUSTAF UTTERSTRÖM.

Franzéns historiska epos, som tillkommo under hans vistelse i Sverige, höra icke till hans bästa alster. Runeberg fällde i sin uppsats »En blick på Sveriges nu gällande poetiska litteratur» (1832) om dem omdömet, att de voro »till sin inre uppfattning förfelade och hava icke kunnat göras poetiska med all den beundransvärda konst och lätthet, som i dem äro synbara». ¹⁾ Mot ett par av dem, »Julie de St. Julien» och »Mötet vid Alvastra» ställde sig dock den samtida kritiken rätt välvillig. Detta kan väl till en del ha berott på hänsyn till den blida skalden själv, men förklaringen får nog även sökas i andra omständigheter. Dessa två dikter stå poetiskt högre än de aldrig avslutade stora eposen »Gustaf Adolf i Tyskland» och »Columbus». »Julie de St. Julien» hade en aktuell politisk tendens, och »Mötet vid Alvastra» var nära släkt med de populära historiska romanerna.

De episka dikterna ha aldrig närmare undersökts. C. D. af Wirsén behandlar dem välvilligt i sin minnesteckning av Franzén men anlägger icke idéhistoriska synpunkter. ²⁾ C. G.

Citat ur tryckt litteratur ha normaliserats till likhet med nusvenska. Hänvisningar till Franzéns dikter avse Samlade Dikter (S. D.), Örebro 1867 ff.

¹⁾ J. L. Runeberg: Samlade arbeten, Normaluppl., VI. s. 63.

²⁾ C. D. af Wirsén: Minne af biskopen doktor Frans Michael Franzén. (Svenska Akademiens handlingar, 2 (1887) s. 448 ff., 539 ff., 557 ff., 590 ff.).

STOCKHOLMS STADS-
ARKIVS BIBLIOTEK

Estlander visar däremot i sin korta redogörelse för »Julie de St. Julien», att dikten låter oss följa utvecklingen hos Franzén från en rousseausk naturkänsla till en skandinavisk frihetskänsla.¹⁾ Han analyserar dock icke dikten närmare såsom källa för Franzéns åskådning under 1820-talet. Då den tillkom nära nog samtidigt med »Mötet vid Alvastra» och är en av de bästa källorna för Franzéns politiska och historiska åskådning vid denna tid, kommer den att behandlas utförligare nedan.

Brottstycken av »Mötet vid Alvastra» publicerade Franzén 1824 i Hans Järtas tidskrift *Odal mannen* och 1827 i kalendern *Svea*; i sin helhet utkom den som band 3 av Franzéns *Skaldestycken* år 1829 (omtryckt 1868 i S. D. IV). Dikten är en historisk skildring från vasatiden med Svante Sture som huvudperson. Uppslaget till dikten har Franzén fått från den kända berättelsen om Svante Stures ungdomskärlek till Margareta Leijonhufvud. Hon blev som bekant senare under Svantes vistelse i Tyskland Gustav Vasas maka. Dalin och Celsius berätta, hur kungen en gång efter Svantes hemkomst överraskade denne, när han stod på knä för Margareta och hur hon lyckades rädda situationen genom att förklara, att Svante begärt hennes syster Märta till äkta. Därmed hade Gustav låtit sig blidkas. Så hade Svante Stures och Märta Leijonhufvuds förening kommit till stånd.²⁾

Franzén har mycket tidigt upptagit motivet till poetisk behandling. I Grafströmska samlingen i Kungl. Biblioteket finnas bland manuskripten till »Mötet vid Alvastra» även flera dramautkast. De äldsta av dem, tre fragment om sex blad i 4:o, ha den ortografi, Franzén använde före 1802—

¹⁾ C. G. Estlander: Frans Michael Franzén. Ett hundraårsminne (Skrifter, II, s. 66 ff.).

²⁾ O. v. Dalin: Svea rikets historia, III: 1, s. 302 f.; Celsius: Konung Gustaf den förstes historia, II, s. 152. Excerpter av Franzén ur deras arbeten finnas bland manuskripten till »Mötet vid Alvastra» i Grafströmska samlingen, Kungl. Biblioteket.

1803¹⁾, förmodligen ha de skrivits redan i början av 1790-talet: de avspeglar brytningen mellan fransk-klassicism och Shakespere-påverkan. Versen är alexandriner, men språket delvis mycket drastiskt. Intrycken från Midsommarnattsdrömmens älvvärld äro liksom i andra fragment från 1790-talet mycket framträdande. Här synas älvorna dock icke blott vara lätta, graciösa, mot mänskorna välvilliga väsen utan ha också fått ett stänk från folktrons mera dolska makter. Även intryck från Romeo och Julia kunna spåras. Därifrån har Franzén tydligen fått uppslaget till en av personerna, amman, budbäraren mellan de älskande, som är tecknad både med humor och en viss realism. Dramat såg Franzén uppföras i England 1795 och redan dessförinnan i Uleåborg, då det på honom gjorde ett oförgätligt intryck²⁾.

Från omkring 1803 äro troligen några ark i avlång 4:o³⁾. Intrycken från Shakespere ha här rensats bort, det historiska underlaget är mera framträdande och i samband därmed gör sig en rojalistisk patriotism gällande. Texten har till stor del inarbetats i en av handstilen att döma betydligt yngre redaktion, vars manuskript består av lösa ark i 4:o; början finnes i renskrift, slutet endast i koncept. Så mycket är bevarat, att man kan få en klar uppfattning av dramat. Det har varit en komedi i fem akter, byggd efter franskt-klassiskt mönster, och denna innehåller huvudmotivet i eposet. En redogörelse för komedien torde därför vara motiverad.

Svante Sture har kommit från Tyskland till Ekeberg i Närke. På slottet vistas Gustav Vasa, Margareta och hennes syster Märta Leijonhufvud. Svante vet, att Margareta brutit sin trolovning med honom delvis på grund av ett rykte, att han förlovat sig med en sachsisk furstinna. Därför vill han meddela henne, att detta

¹⁾ Vid denna tid övergick Franzén till Svenska Akademiens stavning. S. Ek: Franzéns Åbidiktning, s. 246, not. 2.

²⁾ N. Molin: Shakespeare och Sverige, s. 66 ff.

³⁾ De äro skrivna med »nystavning», men i ett överstruket inledande parti kallas Svantes page ännu Ekorn (detta parti är nära nog en avskrift av det äldre fragmentet) sedan alltid Axel.

blott varit förtal och sedan för alltid försvinna. Han vill ha ett enskilt samtal med henne och om möjligt undgå att träffa Gustav Vasa. Då han smyger omkring slottet i »Margaretas lund», blir han emellertid observerad, till en början förväxlad med Per Brahe, kungens systerson, som väntas till slottet. Han får dock tillfälle att återsända sin trolovningsring till Margareta och blir då igenkänd. Gustav Vasa överraskar honom inför henne. Hennes förklaring gör Svante djupt olycklig, ty han vet sig icke känna Märta. Emellertid har han tidigare träffat henne, ehuru hon då varit förklädd till kammartärna, och genast blivit intagen av henne. Hon älskar även Svante men vet ej, om hennes kärlek är besvarad. Hon vill vinna hans hjärta och icke bliva bortgift genom ett arrangemang av sin släkt. Redan tidigare har hon kraftigt protesterat mot Gustav Vasas planer att gifta bort henne med Per Brahe. I sin förklädnad träffar hon ännu en gång Svante, och han förklarar henne då sin kärlek. Hon framhåller olikheten i börd och samhällsställning, men trots detta står han fast. Då Märta slutligen föreställs för honom i Gustavs och Margaretas närvaro, känner han i henne igen kammartärnan.

Dramat kan närmast betecknas som en eftergustaviansk rokokokomedi. Huvudmotivet har Franzén fått från Celsius eller Dalin. Dess kulmen bildas av den situation, där Svante ligger på knä för Margareta och Gustav överraskar dem. Svante blir gift med Märta på grund av en tillfällighet, och om deras känslor har historien intet att förmäla. Häremot har Franzén reagerat och utvecklar motivet genom att kombinera det med ett annat, som han fått från Marivaux' *Le jeu de l'amour et du hazard*. Där byta både Silvia och hennes kammartärna, Dorante och hans betjänt roller. Då de förälska sig i varandra uppstå åtskilliga förvecklingar. Dorante vinner till slut Silvias hand, men först sedan han själv avslöjat sig och ännu tror henne vara en kammartärna. Franzén har förenklat förklädnadsmotivet: Märta spelar både kammartärnans och sin egen roll. Svantes förklädnad ersätts av hans inkognito och förväxlingen med Per Brahe. Avslutningen har Franzén direkt kopierat från Marivaux. Förebilden visar sig också i vissa detaljer. Marivaux hade betonat ståndsskillnaden, hans komedier avspeglade *l'ancien régime's*

sociala förhållanden och hans syn är aristokratens. Därför blir Silvas triumf så mycket större, då Dorantes kärlek visar sig övervinna alla sociala skrankor och fördomar. Franzén har mekaniskt upptagit ståndsskillnadsmotivet i några repliker, men någon konflikt råder icke mellan Svantes kärlek och hans sociala hänsyn. Tvärtom anser han det ej mer än rätt, att den flyttas upp, som »sällsport skön — — — föddes i en dæld», ty blomman vore lika skön i en lerkruka som i en kinesisk vas. Mellan Marivaux och Franzén ligger hela den 1700-talsströmning, som dyrkade det primitiva och lantliga, rousseauismen, gessnerinflytandet m. m. Svantes ideal är — ungefär som hans historiska motsvarighets — att i lugn och ro få leva i ett gessnerskt Arkadien. Hans något hastiga känslöväxlingar förklaras av kombinationen av motivet från Marivaux med det historiska.

De många osannolikheterna i diktens plan skola icke här beröras. Karaktärsteckningen är något bättre. Marivaux' inverkan röjer sig i karakteristiken av Märta och Margareta, i deras skälmskhet och grace liksom i dialogen, vari känslfullhet och ironi ibland på ett nästan franskt sätt äro blandade. Men de ha också ett starkt franzénst inslag av naivitet och sentimentalitet, och erotiken är den franzénska: »även när han skildrar kärleken mellan vuxna, ger han den alltid ett skimmer av barnerotik, låter den smälta samman med minnena av ungdomen och dess lekar».¹⁾

Genom dramat bryter ofta en stark patriotism fram. En utmärkt representant för denna är hovjägaren Ture, vasa-husets gamle trotjänare. Då Gustav Vasa misstänker, att den som skymtat fram i parken, var Per Brahe, kan Ture knappast förlåta sig, att han ej genast känt igen:

»Herr Brahe, som jag bar så ofta uti famnen
liksom hans mor och er, Kung Gustaf — Nå den skammen
att jag ej känner mer Herr Eriks ätt igen — — —
Den gamle, gode herrn — han föll — (med en tår) jag ser det än,

¹⁾ M. Lamm: *Upplysningstidens romantik*, I, s. 348.

hur allt det ädla blod rann ner för Storkyrksbrinken.
Tyrannen stod der sjelf i fönstret och gaf vinken.»

Gustaf:

»Förgätom all den skräck och prisen himmelen
som hjälpt oss underbart.»

Ture:

»Ja, Gud och konungen
jag tackar på mitt knä hvar morgon, då jag vaknar
och tänker: jag är svensk. Ack! att så många saknar
den känslan i vårt land, så tredsaktigt vara fri
som om han trufdes blott i ok och slaveri.»

Särskilt koncentrerar sig patriotismen kring Gustav Vasa:

»Här är jag landets far och nu ej hofmän buga
blott Dannemän stå fram med blickar som ej ljuga
och prisa land och kung för det att svensken än
är svensk och ser sin tron bland bergen ställd igen.
Ack! när jag trycka får en hedersman i handen

— — —
då gläds jag åt mitt kall som sutte jag i ringen
af forna odalmän oppå allhärjartingen
och glömmet aggets sorl och afvundens — — —»

Det är ganska lustigt att se honom som en äkta svensk
rousseauan längta från sitt överkultiverade hov till landsbygdens
enkla folk, och även han ha sitt ideal i den götiska forntiden.

Möjligen kunde man våga datera dramat till tiden före
Franzéns flyttning till Kumla. Ett ungefärligt årtal ante
quod ger ett litet fragment av en yngre version, skriven på
ett ljusblått dubbelark i 4:o, som i vattenstämpeln har årtalet
1812. Det är avfattat på orimmad blankvers. Ordagrant
återkomma dess inledande verser i ett större fragment¹⁾,

¹⁾ Papperet har ursprungligen varit ämnat till ett brev. På dess
baksida står: »Högädle Herr Brukspatron» och några inledande ord.
I de brev av Franzén före 1824, som jag haft att tillgå, förekommer denna
titel endast för boktryckar N. M. Lindh. Men denne kallas konsekvent
ännu i brev den $\frac{1}{12}$ 1815 för »Herr Directeuren». Sedan finns intet
brev till honom före den $\frac{13}{2}$ 1821 och i detta liksom i alla följande
kallas han »H. Herr Brukspatron». Detta skulle ge den $\frac{1}{12}$ 1815 som
terminus post quem för fragmentets tillkomst.

också det ett dubbelark i 4:o, och detta har från början och
nästan till slut inlemmats i den äldsta bevarade sången av
eposet. Denna är skriven på rimmad blankvers ända fram
till det parti, som härrör från dramat.

Det finns emellerid även en annan dramaversion på blank-
vers, och den föreligger i två från varandra något avvikande
renskrifter. Den ena är i 4:o, har vattenstämpeln »E. P. 1816»
och ligger till grund för den andra, som är i folio. Dramat
har titeln »Alvastra ruiner». Endast två akter ha utarbetats.
Planen är i stort sett densamma som i det äldre dramat, tidens
enhet iakttages, men scenen flyttas från Vreta till Alvastra.
En myckenhet historiskt stoff har infogats och återvänder i
eposet delvis i nästan samma formulering. Bland litterära
detaljln kan påpekas Ebba Vasas resa från Vreta till Allvastra,
igenkänningsscenerna mellan Per Brahe och hans syster liksom
mellan honom och den gamle trotjänaren. Birgitta Brahes
utrop, då hon fått löfte att fara Ebba Vasa och Märta till
mötes:

»Då får jag se af Vettern ännu mer
än jag ser här, får se den stora spegeln
som bugtar sig än hit, än dit så skönt
och bäst den ser så venlig ut och visar
en annan himmel mellan sina stränder
blir ond och mörknar till och häfver upp
våg efter våg liksom en mängd
af stora svanor jagade hvarandra.
Vi fara ju åt norr! Då får jag se
Motala elf, som far så stolt till hafs
och Västergylln och sjelfva Kinnekulle»

möter delvis och i något förändrad form i eposet »Mötet vid
Alvastra» (s. 181). Citatet visar den kanske väsentligaste
skillnaden mellan det äldre och yngre dramat; det konven-
tionella herdelandskapet har försvunnit och i stället fram-
träder Franzéns hembygd, den pittoreska närkesnaturen med
dess måleriska scenerier och stämningsväckande klosterruiner.
Men dramat saknar lyriken i hans ungdomsdiktning, stilens

djärvhet och friskhet. Det är icke heller så mycket det romantiska stämningsskapet, som återvänder i hans diktning; naturen skildras mera utifrån genom en bred, episk framställning, som redan starkt erinrar om eposets.

I andra häftet av Odal mannen publicerade Franzén år 1824 de tre första sångerna av Mötet vid Alvastra. Terminus post quem för deras tillkomst ger beskrivningen av de kungligas ankomst till Stockholm sjöledes den $13/6$ 1823¹⁾. Den $16/10$ s. å. meddelade Franzén Hans Järta, att han »om morgnarna då och då» varit sysselsatt med poemet, varav $3\frac{1}{2}$ sånger vore skrivna. Själv var han osäker om de kunde publiceras, då han funnit dem väl långa »mer liknande en rimkrönika än ett poem». ²⁾ Den $17/11$ sände han Järta sångerna. Både Leopold och Wallin hade ansett dem »med all sin enfald kunna passera och genom sitt ämne kunna väcka något deltagande». Av den första sången lämnade han två versioner; den icke tryckta är troligtvis densamma som finns i handskrift i Kungl. Biblioteket. Förrän Järta publicerade sångerna underkastade han dem en granskning och gjorde förslag till ändringar. Mest röra sig dessa om metrisk detalj. Franzén accepterade det mesta av ändringsförslagen, ehuru han tyckte, att Järta i många fall varit för småaktig³⁾. Dennes försök att innmänga arkaismer och utmönstra talspråksformer avvisas bestämt. Anmärkningarna rörande innehållet angå också rena detaljer; i ett par fall föranledde de Franzén att göra ändringar. Utom de tre sångerna i Odal mannen hade Franzén under vistelsen i Stockholm fått ännu en — den femte — »till det mesta färdig». Den handlade om festen på Omberg, d. v. s.

¹⁾ Odal mannen, h. 2, s. 4 ff.

²⁾ Hans Järtas papper, III. Brev till Hans Järta 2. F. 857: c. (Uppsala universitetsbibliotek).

³⁾ I en kolumn har Järta infört sina ändringsförslag, i en annan Franzén sina svar. Dessa sände han till Järta den $20/1$ 1824. De citeras i det följande såsom »Franzéns svar till Järta». — Järta utmönstrade konsekvent ord med accenten 320 och 300. »Mängden af dem, som recitera vers, scandera strängt — — —». Likaså utdömde han Franzéns rim på öbetonad stavelse (blixtringen: rörelsen).

motsvarande nittonde sången i S. D. Till fjärde och sjätte sången var då »ingen rad skriven». Det framgår av hans ord, att eposet såsom färdigt skulle omfatta sex sånger. ¹⁾ I Kumla fick han knappast någon tid övrig för poesien. Den femte sången var fullt färdig den $16/7$ 1824 och då funnos även »stycken till de följande». ²⁾ De första åren av hans vistelse i Stockholm upptogs av krävande göromål och redigeringen av hans Skaldestycken. Den $8/5$ 1826 stod dikten ännu på samma punkt: »En sång torde jag — — — kunna få färdig ifall något häfte af Odal mannen utkomme». ³⁾ Härmed åsyftade han förmodligen en omarbetning av den äldsta sången, ursprungligen betecknad som den andra. Den $4/11$ s. å. sände han den ytterligare omarbetad till Tegnér; i sitt slutliga skick ingår den som åttonde sång i S. D. Redan tidigare hade Tegnér fått en annan sång att granska. ⁴⁾ Den var till stor del byggd av material från den andra sången i Odal mannen och ingår som nummer sju i S. D. Tegnérns kritik tycks icke ha haft någon större betydelse för diktens utformning. ⁵⁾ Arbetet framskred från denna tid raskt. Allteftersom sångerna blevo färdiga tyckas de ha föredragits högt inför tillkallade sakkunniga — Beskow, som velat »vara med på Alvastra» fick den $13/8$ 1827 meddelande »att i afton, kl. 6 läsningen sker». ⁶⁾ Den $11/12$ s. å. meddelade Franzén att tredje bandet av hans Skaldestycken omedelbart kunde börja tryckas. Det skulle innehålla »Mötet vid Alvastra», som var »helt och hållet färdigt». ⁷⁾ I tryck utkom dikten i slutet av 1829 — utdrag hade publicerats i Svea 1827 — och då hade åtminstone de sista sångerna omarbetats. ⁸⁾ Prologen

¹⁾ Franzéns svar till Järta.

²⁾ Franzén till Järta. $16/7$ 1824.

³⁾ Franzén till Järta. $8/5$ 1826.

⁴⁾ Ur Esaias Tegnérns papper, s. 266.

⁵⁾ Jfr Tegnér till Franzén $24/2$ 1827 (Samlade skrifter, VI [Böök-Wrangels edition]).

⁶⁾ Autografsamlingen. Franzén (Kungl. Biblioteket).

⁷⁾ Brev till N. M. Lindh. Ep. L. 19: 3 (Kungl. Biblioteket).

⁸⁾ J. Bohmans arbete Omberg och dess omgivning utkom 1829.

tillkom förmodligen 1829, ehuru den inrymmer material från den första sången i Odal mannen. Diktens metamorfos var ännu icke avslutad. En omarbetning av trycket finnes i både koncept och renskrift i Grafströmska samlingen.

Franzéns uppgift, att han »händelsevis» fann, »ibland utkast, som han gjort i sin ungdom, idén till närvarande poem», får ej precis tagas bokstavligt. Däremot är det riktigt, då han framhåller sitt historiska och topografiska intresse som motiv för övergången från drama till epos. I dramat hade han alltid fasthållit vid tidens enhet och på det hela taget även vid rummets. Detta var oförenligt med diktens syfte:

»det är ej tiden blott, jag ville måla
men även ställen, som av minnen stråla.»

(Mötet vid Alvastra, s. 4.)

För en bred hembygdsskildring erbjöd sig eposformen själv-
mant. Övergången till denna var redan förberedd av utveck-
lingen inom dramat. Vissa partier av den yngsta drama-
versionen kommo genom att innehålla osmält historiskt stoff
att få karaktären av dialogiserad krönika. Dessutom hade
Franzén under åren före 1820 varit sysselsatt med Gustaf
Adolf i Tyskland, som helt ansluter sig till det klassiska eposet.
Versmåttet är i den yngre, tryckta versionen hexameter, i
en äldre, otryckt ottave rima. Det antika gudamaskineriet
har ersatts av de store hädanfarnes, Luthers, Gustav Vasas,
Loyolas m. fl:s, andar. Homeros och Tasso ha varit Franzéns
närmaste förebilder medan Schillers Geschichte des dreissig-
jährigen Krieges lämnat det mesta av det historiska råmate-
rialet.¹⁾ Mötet vid Alvastra skiljer sig emellertid bestämt
från detta epos, ehuru även det står under starkt inflytande
av det klassiska eposet. Ännu större betydelse än detta har
Walter Scotts romaner haft för diktens utformning. Inflytan-
det från dessa förklarar bäst stilskillnaden mellan åttonde

¹⁾ Detta framgår bl. a. av en plan till dikten i Grafströmska samlingen (Kungl. Biblioteket).

sångens äldsta version, som torde kunna dateras till åren omkring 1820, och de tre sångerna i Odal mannen. Det fanns mycket i romanerna, som måste väcka genklang hos Franzén, föreningen av romantik och realism, hembygdsskildringen, den varma patriotismen.¹⁾ När Franzén har lärt känna Waverley-romanerna är svårt att exakt bestämma. Möjligen har det först varit 1823, då han som riksdagsman vistades i Stockholm. Just vid denna tid började de bliva mer allmänt kända i Sverige.

Diktens komposition förklaras av dess tillkomsthistoria. De fyra första sångerna och delvis den sjätte kunna betraktas som eposets inledning och äro närmast byggda med krönike-dramat och det klassiska eposet som mönster. Redan sam-tiden tyckte att framställningen här kunde ha varit något sammanträngd.²⁾ Fr. o. m. den femte sången framträder diktens grundschema och dess beroende av Waverley-roma-nerna. Liksom i dessa är handlingen förlagd till en brytnings-tid: katolicism kämpar mot protestantism och Dacke-fejden hotar att störta den nationella kungamakten. Särskilt tycks Waverley ha tjänat Franzén som mönster. Liksom denne befinner sig Svante på resa i främmande trakt och invecklas där i de inbördes stridigheterna. Skildringen av överfallet på honom och Per Brahe är i detalj kopierad efter den scen, där Donald Bean Lean överfaller cameronianerna.³⁾ Dackes

¹⁾ Bland Franzén, Biographica i Grafströmska saml. finns ett utkast av ett brev från Franzén till Scott: »I suppose that you don't have time to read less to answer a tenth part of the letters you receive from persons whose relation to you is as mine no other than of admiring reader to a celebrated author.» Brevet är f. ö. utan intresse. Det innehåller en jämförelse mellan Franzéns biskopsstift och Skottland och har alltså tillkommit så sent som 1831—1832. Franzén blev biskop 1831 och Scott avled i slutet av följande år.

²⁾ Heimdall, 1830, n:r 8—9.

³⁾ Mötet vid Alvastra, s. 91 f., Waverley, kap. 36, s. 272 ff. Scenen finns också i Odal mannen, h. 2, s. 54 f. Franzén hade alltså 1823 läst åtminstone denna roman. Waverley-novels citeras efter Oxfordupp-lagan 1906 ff.

anhang är en svensk motsvarighet till högländarna. Bägge kämpade för katolicismen, högländarna för stuartarnas rätt till tronen, Dacke för Kristian II:s släkt. Frankrike understödde de förra, Karl V de senare. En motsvarighet till de jakobitiska baronerna har Franzén också antytt. Axel Roos företräder katolicismen och sturetidens statsskick, biskop Jöns den katolska kyrkans maktsträvanden. Svante Sture misstänkes konspirera med dessa och har komprometterats genom att vara närvarande vid en sammankomst mellan dem, liksom fallet var med Waverley, då han vistades hos Fergus Mac Ivor. Svantes kärlek till Margareta och Märta har i viss mån en parallell i Waverleys till Flora Mac Ivor och Rosa Bradwardine. Vissa av de historiska detaljerna har Franzén funnit i sina historieverk, men sammanställningen och partigrupperingen röjer Scott-inflytandet.

Intrigen har Franzén flickat ihop av detaljer från olika håll. Svantes tillfångatagande av Dacke och dennes försök att förmå honom att övergå till sin sida och av honom mottaga Sveriges konungakrona är endast till en del historiskt; uppslaget har han troligen fått från ett drama av P. A. Granberg¹⁾, men utfört det på ett helt annat sätt än denne i anslutning till Scotts Waverley. Tråden har han så spunnit vidare med hjälp av krönikornas uppgifter, några detaljer ur Scotts romaner och sitt eget drama, vars plan lätt förändrad går igen fr. o. m. åttonde sången.

Avslutningen är alltför utdragen och verkar ganska löst påklistrad. Försöket att kombinera ett drama i Marivaux' stil med en roman i Scotts kunde knappast annat än slå illa ut. De ständiga förväxlingarna verka alltför otroliga och sättet att lösa dem genom en tornering måste anses såsom en nödfallsutväg. I skildringen av torneringen, som tydligen återgår på framställningen i Ivanhoe²⁾, når stilbrytningen sin kulmen. Medvetet låter Franzén torneringen övergå i

¹⁾ P. A. Granberg: Svante Sture och Märta Leijonhufvud (1811).

²⁾ Mötet vid Alvastra, s. 385 ff., Ivanhoe, kap. VIII och XII, s. 80 ff. resp. 122 ff.

brottningskamp och envig med björn — förmodligen för att läsaren skulle få veta, hur det gick med denna. Scott skulle nog ha betraktat kombinationen som grotesk.

Dikten avser att liksom Waverley-romanerna giva en tids- och lokalmålning, ett tvärsnitt genom vasatidens svenska samhälle. Scenen är därför förlagd omväxlande i Alvastra och Vadstena, på Susenborg, hos Dacke på Ingelhög, i trakten av Omberg, i Margretelund o. s. v. Kompositionen har dock härigenom blivit ganska lös, de olika tavlorna verka för mycket fristående, särskilt i början, där hjältens person, som borde vara den sammanhållande länken, intar en alltför undanskymd ställning.

Sin åsikt om det fiktivas förhållande till det historiska har Franzén formulerat sålunda: »Poesien bör visserligen icke, med uppoffring av sin självständighet och frihet, ingå i tjänst hos historien», men den fordrar »en viss enlighet med densamma, just för själva poesien skull; ty hennes framgång beror av den illusion hon åstadkommer. Om den grund, varpå hon bygger, i det huvudsakliga alltför mycket avviker ifrån den verkliga och allmänt kända beskaffenheten av tid och ställe, händelser och personer, så hotar hela byggnaden att falla.»¹⁾ Hans program sammanfaller nära nog med Scotts. Efter dennes mönster har han med en historisk notapparat i detalj sökt styrka sin framställning och i noterna redogör han noga för varje avvikelse från sina källor. Hans arbete är en frukt av ovanligt grundliga studier; han har icke endast hållit sig till den tillgängliga litteraturen utan även gått till aktpublikationer som *Scriptores rerum suecicarum*, Handlingar rörande Skandinaviens historia, Vitterhets-, Historie- och Antikvitetsakademiens handlingar o. s. v.

Diktens frihet gentemot historien betydde i praktiken för Franzén främst full frihet beträffande kronologien. Så förläggs t. ex. Svantes hemresa, Lübecks stämplingar under grevefejden, Dacke-fejden och Gustav Vasas giftermål med

¹⁾ Julie de S:t Julien (företalet).

Margareta Leijonhufvud till samma tid. Greppet var ganska vanligt och avsåg att åstadkomma större dramatisk effekt genom att göra tiden mera spänningsfylld och rik på mot-satser. Den utförliga, detaljrika historiska framställningen har till syfte att väcka historisk stämning och frammana illusionen av tidsfärg, men detta har endast i ringa grad lyckats. De historiska detaljerna verka alltför ofta såsom dött råstoff, och den vardagliga berättartonen bryter sig mången gång på ett lustigt sätt mot de torra krönikeuppgifterna. Scott hade alltid, även om han icke gav en sann tidsfärg, förmått giva sin framställning en viss åldrig och förnäm patina; illusionen av tidsfärg berodde till stor del på det starka etnografiska och kulturhistoriska inslaget i hans romaner. Detta inslag fanns sparsamt i de källor Franzén hade tillgå — hans huvudkällor voro Dalins och Celsius' arbeten — och han kunde icke som Scott ersätta bristen genom djup förtrogenhet med folkets gamla seder och sägner. De kulturhistoriska tavlorna blevo därför ganska färglösa och abstrakta. Franzén ägde icke heller Scotts förmåga att med några karaktistiska detaljer ge sina tavlor färg och åskådlighet.

Lokalfärg har Franzén däremot i det hela lyckats giva, ehuru det romantiskt pittoreska icke är lika åskådligt framställt som hos Scott. — Det är kanske dock icke rättvist att enbart mäta hans dikt med Waverley-romanerna som måttstock; själva versformen gjorde, att en lika detaljrik och åskådlig yttre teckning icke kunde komma ifråga. — Många vackert återgivna naturscenerier förekomma i dikten, någon gång skämmas de dock av smaken för romantiskt glitter.¹⁾ Självt hade Franzén under sina många resor gjort sig väl förtrogen med lokaliteterna.²⁾ Efter en resa från Kumla till Norrköping och därifrån till Vadstena och Motala skrev han: »Det var sista gången, fruktar jag, som jag kunde göra

¹⁾ Mötet vid Alvastra, s. 139. Vid beskrivningen av Disarsalen har t. ex. Franzén använt en framställning om droppstensgrottor i Krain (ibdm. s. 449)!

²⁾ Mötet vid Alvastra, s. 434.

en sådan resa, åtminstone med egna hästar, hvaraf man har en stor förmån, då man vill bese utsikter och märkvärdigheter». ¹⁾ Han har även anlitat landskapsbeskrivningar bl. a. J. Bohmans »Omberg och dess omgivning». ²⁾

Persongalleriet inrymmer medlemmar av alla samhällsskikt. Huvudpersonerna äro efter Waverley-romanernas mönster fördelade i två grupper, ehuru indelningen icke är konsekvent genomförd, men Franzén har icke såsom Scott förmått giva sin framställning en anda av objektivitet och opartiskhet, fastän man märker en tydlig strävan därtill. Hans fasta rojalism och protestantism har gjort, att Gustav Vasa och hans män alltför mycket idealiserats — Gustav blir för övrigt i enlighet med Dalins framställning en kulturbefrämjare av stora mått —, medan hans och den lutherska kyrkans motståndare kommit att sakna alla högre ideal, all verklig resning. Franzéns Dackebild är starkt influerad av Dalins, men ehuru Dacke skall vara något förskönad i dikten, framställs han dock som någonting mitt emellan folkuppviglare och prästbedragare. Tegnér anmärkte också: »Vore Dacke i poemet annat än en bifigur, så skulle jag även önskat, att han blivit framställd med något mera storhet och ädelhet, vare sig som härförare eller som svärmare; dels emedan detta är efter historien, dels emedan Gustav Vasa sålunda haft en värdigare motståndare». ³⁾ Anmärkningen föranledde emellertid ingen större förändring. Biskop Jöns, en fiktiv person med drag dels från sin historiska namne, dels från Hans Brask och Johannes Magnus⁴⁾ är en tafatt, men rävaktig maktsträvar, som får ett skimmer av humor, då hans krassa utilism bryter sig mot italienskans fina estetiska uppfattning, men hans krypande servilism kontrasteras bjärt mot den sympatiskt tecknade abboten Torkils och ännu mera mot den

¹⁾ Franzén till A. C. af Kullberg. Kumla $\frac{1}{10}$ 1824. Brev t. A. C. af Kullberg. Ep. K. 11: 1 (Kungl. Biblioteket).

²⁾ Mötet vid Alvastra, s. 434.

³⁾ Tegnér till Franzén den $\frac{24}{2}$ 1827 (Samlade skrifter, VI).

⁴⁾ Mötet vid Alvastra, s. 452.

protestantiske prästen Claudius' öppna väsen och manliga frimodighet. Sin uppfattning av katolicismen har Franzén modifierat sedan sin ungdom, och han kunde t. o. m. skänka en viss sympati åt dess anhängare, som han snarast betraktade såsom ännu »oupplysta», men mot den katolska kyrkan och dess ledare behöll han alltid en stark aversion. I Axel Roos har han velat giva en ädel representant för katolicismen och sturetidens statsskick, men denne förhåller sig fullkomligt passiv och verkar därför abstrakt och blodlös. I grund och botten är även han en god konungsk, som bestämt avvisar alla förslag till stämplingar. Svante, som flera gånger ställs i valet mellan de bägge partierna, tvekar på grund av sin rojalism aldrig om sin ställning. Stundom får rojalismen rent av löjliga uttryck. Claudius vet, att ett rövarband ämnar överfalla Gustav och Margareta, men ändå vågar han ej störa deras majestäter genom att gå fram och varna dem.¹⁾ I Scotts romaner utsätts hjälten i regel för motsatta inflytelser och driver med händelsernas ström, i »Mötet vid Alvastra» händer mycket litet och huvudpersonerna intaga en klar och fast ståndpunkt — utom möjligen biskop Jöns. Spänningen uppehålls i stället, så gott sig göra låter, av ett intrigmaskineri, som sköts framför allt av den av alla misstrodde Mickel Svenske.

Huvudpersonen i dikten är Svante, och denne har fått mycket av Franzéns egen veka, blida natur och bärs upp av sitt fosterlandspatos. Det är Franzén själv som talar genom Svante, då denne vid sin återkomst från Tyskland hälsar den svenska fosterjorden.²⁾ Tegnér påpekade ett annat franzénskt drag:

»Att Svante vid underrättelsen om sin fästmö's trolöshet — — — icke röjer någon harm, om ej mot henne åtminstone mot kungen, utan endast sørjer som en förstämnd trumma: detta om också motiverat på hans vördnad och beundran för den store kungen, torde dock likväl för mången synas en resignation som är mera kristelig

¹⁾ Ibdm, s. 298.

²⁾ Ibdm, s. 88.

än naturlig hos en förälskad yngling och en förolämpad riddersman. Men skalderna, även de största, smitta ibland sina hjältar med sin egen karaktär; och av detta skäl har du lagt mycket, kanske för mycket, av din egen evangeliska blidhet i Sturens hjärta».¹⁾

Gustav Vasa skall vara diktens andra manliga huvudperson. »Dock är det endast i sitt enskilda liv, han här framträder . . . Att låta honom ingenting göra, och det oaktat, ja, just därigenom, synas den store Vasa: har utgjort svårigheten» (s. 433). Scott hade medvetet låtit de stora historiska gestalterna endast skymta i bakgrunden och låtit dem framstå i intimare situationer, för att lättare kunna blåsa liv i den.²⁾ Franzén har endast begagnat greppet, hans idealiseringslusta har gjort kungen abstrakt och blodlös.

Då Franzén skildrade de högre samhällsklassernas liv befann han sig utanför sin rätta miljö, och på grund härav och sin lust för idealisering åstadkom han heller knappast annat än bleka abstraktioner. I dikten finns emellertid liksom i Scotts romaner ett myller av bipersoner från högre och lägre samhällsskikt för att giva tavlorna mera färg och större tidstrohet. Diktens syfte var bl. a. att ge en folklivsskildring »som ej utesluter ens den lägsta folkklassens seder och språk» (s. 433). Då Järta önskat stryka hela den scen, där gästerna hos Erland berättade om Svantes öden, såsom alltför vardaglig, svarade Franzén:

»Det är blott i afseende på Gummans från Söderköping ingress till sitt tal, som de (andra personerna) behövas. Hon är författarens favorit, förmodligen därför, att han är köpmansson ifrån en småstad, och af en sådan fryntlig, språksam, godhertad, fast litet skrytsam borgargumma, fått i sin barndom mången russin-strut. Därför vill han ogärna ta bort något ord ur den goda gummans mun. Någoting karakteristiskt torde väl vara också däri, att italienskan med sin liflighet — — — rådbärar svenska språket

¹⁾ Tegnér till Franzén den 24/3 1827. (Samlade skrifter, IV.)

²⁾ E. Lindström: Walter Scott och den historiska romanen och novellen i Sverige intill 1850, s. 85.

och svenskorna sitta stumma och förlägna, men den borgerliga som ibland de frälse borde minst våga höja sin röst, dock ej kan hålla sig utan bryter ut med sitt naifva skryt.¹⁾

Gummorna i dikten äro Franzéns älsklingsfigurer, den pratsjuka jägarhustrun och krämaränkan (i första sången), som dock knappast äro klart individualiserade, borgaränkan från Söderköping (tredje sången) och den blinda bondgumman på Ekeberg (åttonde sången), som med sin naivitet, hjärtegodhet och gudsförtröstan verkar mest levande av dem alla. Palmblad framhöll, att i sättet, varpå Franzén låter gummorna framställa sin välmenande godhet och på samma gång medvetenlöst parodiera var och en sina egna små oskyldiga fel, tror man sig ofta igenkänna stilen av Fru Lenngren, där, varest hennes satir är vänligast och mildast.²⁾ Iakttagelsen är nog riktig, och Franzén har säkert såsom präst i Kumla blivit bekant med många gummor av samma sort, men detta hindrar icke att de på läsaren ofta verka väl talträngda och naiva, och han kan knappast i längden undgå att bli uttröttad av deras ivriga sladder och konstlösa utläggningar av Dalins och Celsius' krönikeuppgifter.

I likhet med Scott söker Franzén avpassa språket efter varje persons karaktär och stånd. De högaristokratiska personerna tala ett mera vårdat, ofta retoriskt eller blomster-smyckat språk, gummorna röra sig med bilder ur sin föreställningskrets. Mycket ofta är deras språk bibliskt färgat³⁾, vilket sammanhänger med den religiösa grundstämningen i deras väsen, och Franzén får då tillfälle att samtidigt hylla reformationens och den nya tidens förkämpar. Då väverskan vill åskådliggöra sin mans tal griper hon till hans rotväliska.⁴⁾ Prins Erik talar konsekvent barnspråk.⁵⁾

¹⁾ Franzéns svar till Järta.

²⁾ Svensk Litteratur-Tidning 9/8 1824.

³⁾ Mötet vid Alvastra, s. 17, 20, 145 ff.

⁴⁾ Ibdm, s. 16.

⁵⁾ Ibdm, s. 46.

Franzén var fullt medveten om att det vardagsspråk han använde skulle stöta mången och han har därför ansett sig böra uttryckligen ursäkta det.¹⁾ Tegnér anmärkte också, att många av tavlorna i dikten tyvärr för mycket påminde om den nederländska skolan. »Franzén älskar kanske för mycket det familjära i ton och framställning. Hans poesi går gärna i strumplästen». Tegnér tycks vid denna tid över huvud taget ha ogillat all vardaglig realism och många av hans samtida delade hans smak; vår tid har väl i mycket andra estetiska åsikter, men man måste nog ge honom rätt, att den franzenska realismen ganska ofta utartar i jollrande omständighet.²⁾ »Av fruktan att hava målat för litet stannar han sällan vid *nog*, tills han upphinner för mycket», skrev Brinkman och tillfogade: »Jag vill ej klandra att författaren alltför utförligt målat det vardagliga, men väl att detta vardagliga ej blivit så diktenligt uppfattat som hos Walter Scott.»³⁾ Brinkman sammanställde omedelbart »Mötet vid Alvastra» med Scotts romaner. Sångerna i Odal mannen 1824 äro i själva verket en första svala, som bådär svärmen av Scott-eftersbildningar. Måhända är det versformen, som gjort, att detta ej tidigare beaktats.

* * *

Sverker Ek har i översättningen av Clewbergs folksång till finska 1805 funnit »det nästan enda livstecknet» av Franzéns nationella intresse från mitten av 1800-talets första decennium.⁴⁾ De opublicerade episka och dramatiska dikterna torde åtminstone delvis höra till denna tid. De äro en direkt frukt av hans historiska studier. En viktig yttre anledning att fördjupa dessa blev hans utnämning till professor i världs-

¹⁾ Odal mannen, h. 2, s. 8; Mötet vid Alvastra, s. 433.

²⁾ Tegnér till Franzén 24/8 1827 (Samlade skrifter, VI).

³⁾ Brinkman till Tegnér 14/8 1830 (*E. Wrangel: Brinkman och Tegnér. En förtrolig brevväxling*).

⁴⁾ *Ek: a. a.*, s. 274.

historia och praktisk filosofi i slutet av 1801. ¹⁾ Något år senare påbörjade han enligt egen uppgift sitt stora epos »Gustaf Adolf i Tyskland». ²⁾

Hembygdskärlek och rojalism äro tidigt grundstenarna i Franzéns patriotism. »Mötet vid Alvastra» är en hyllning av hans nya hembygd, »Gustaf Adolf i Tyskland» av den svenske kronprinsen. Då Franzén omkring 1814 återupptog ämnet, var det under intryck av Karl Johans och svenskarnas insatser i kriget mot Napoleon. En otryckt version av eposet inleds av en högstäm, ehuru poetiskt svag hyllning av de svenske:

1.

»Skall ingen Svensk de Svenska vapnen sjunga
Som brutit (folkens)³⁾ ok (och tankens)³⁾ band
Sen andra gången verlden sett dem ljunga
Mot våldets härar öfver Elbes strand?
Skall jag det våga? Skall jag bland de unga
Gå, ej mer ung, och åt mitt fosterland,
Som ville än mig bland de sina hägna
Ett tacksamt offer af min lefnad egna?

2.

I templets djup, bland brynjor, rostbetäckta
Hvad då jag hör af nya Segersvärd!
Hvad vålnader stå opp af dånet väckta,
Att Göther se sin fordna ära värd!
Välän! hvad konst och snille icke mägta,
Det mägtar känslan för en räddad verld,
Det mägtar känslan för de stora minnen,
Som än i Manhem lyfta ädla sinnen.»

¹⁾ Ibidm, s. 268.

²⁾ Franzén till Tegnér ^{23/2} 1818 (Ur Esaias Tegnér's papper). Möjligen flyttar Franzén här den äldsta versionen något för långt tillbaka i tiden. En yttre impuls till dikten kunde Gustav IV Adolfs deltagande i kriget mot Napoleon 1805 ha varit. Intet av denna äldsta version synes vara bevarat.

³⁾ Överstruket.

I det väsentliga är Franzéns patriotism densamma i hans äldre och hans yngre diktning. Likväl finns det en bestämd skillnad. I hans Åbodiktning kan man skönja, hur jämsides och ofta nästan oskiljaktigt förenad med den patriotiska strömningen flyter en kosmopolitisk. Fosterlandsbegreppet verkar därför ibland något konturlöst, än framträder nationalkänslan starkast, än fördunklas den av världsborgartanken, kärleken till dygd, upplysning, frihet. ¹⁾

I Franzéns senare diktning ha de kosmopolitiska elementen nästan helt försvunnit. Den fördjupade patriotismen sammanhänger med de intryck samtidens politiska händelser och den nationella nyväckelsen i Sverige gjort på hans sinne, men den har också fått sin färg av allmänuropeiska idéströmningar. »Mötet vid Alvastra» är en efterbildning av Walter Scotts romaner, vilkas samband med Burkes traditionalism betonats av Erik Lindström. ²⁾ I »Julie de S:t Julien» återklinga direkt den historiska skolans idéer. Själv säger visserligen Franzén, att de flesta »partiidéerna» däri äro »30 år gamla» ³⁾, men redan Tegnér fattade dikten som ett dagspolitiskt inlägg. ⁴⁾ Franzén har väl i stora drag riktigt skildrat sin egen utveckling och de intryck han mottog av revolutionens Frankrike men vid återgivandet av de olika politiska åskådningarna har han icke gjort sträng boskillnad mellan 1790- och 1820-talet. Ehuru han fått uppslaget till dikten från sina dagboksanteckningar i Frankrike 1795, är den åskådning, som i dikten kommer till uttryck, 1820-talets. ⁵⁾

¹⁾ Så t. ex. i »Svea till Dana» och »Den inre föreningen».

²⁾ E. Lindström: a. a., s. 10 ff.

³⁾ Franzén till Järta od. (1824).

⁴⁾ Tegnér till I. R. Blom ^{27/7} 1825 (Samlade skrifter, V).

⁵⁾ Jfr Franzéns företal till »Julie de S:t Julien». — Om diktens tillkomst redogör Franzén i brev till Järta. Den ^{22/11} 1824 meddelade han, att dikten, som då kallades »Democraten», begynte tryckas »redan i sommars». Den ^{9/12} s. å. voro två ark färdigtryckta utom dem Järta förut fått, men hur många, som skulle följa visste Franzén ej själ, då manuskriptet ej var färdigt. Av ett odaterat brev något senare framgår, att ytterligare två ark tryckts men minst två återstodo. Dikten

Dikten behandlar franska revolutionen och »den entusiasm för friheten, som den väckte men bedrog». ¹⁾ Fjellman, en ung norrman, som stämplat mot Bernstorffs regering, kommer till Frankrike, uppfylld av revolutionens frihetsidéer, men genom konfrontation med verkligheten befrias han mycket snart från sina illusioner. Han hyllade folksuveränitetens princip, men då denna tillämpats i Frankrike hade icke friheten hållit sitt intåg, massans ledare hade störtat konungamakt och kyrka; i stället för frihet kom skräckvälde eller politiskt godtycke. Dikten mynnar ut i en hymn till Nordens urgamla, lagstadgade frihet under den nya konungaättens hägn.

Fjellman, liberalen, företrädde den unge Franzén, Armand, den monarkiska principens och Remy, den religiösa återgångens representant äro däremot i det väsentliga den äldre Franzéns språkrör. Det är Remy, som i en syn ser en Frankrikes son på Norges tron ²⁾, och det är Armand, som prisar Fénélon för att han för Ludvig XIV framhöll, »att ej folket skapat är för konungen men konungen för folket» och protesterade mot hugenottförföljelserna. ³⁾ Armand hyllar icke folksuveräniteten i Rousseaus anda:

»Vad majestät och vilken annan makt
än armarnas och vapnens är hos folket
förrän det fått en lag med en regering
förstår jag ej. Jag tror att staten är
en kropp, som lever, växer, vecklas ut.»

(Julie de S:t Julien, s. 28).

vore ett hastverk, skrivet med flera veckors intervall, allteftersom boktryckaren efter lång väntan fordrade nya ark. Den 18/4 1825 var den tydligen färdig, ty då sände Franzén företalet till boktryckar Lindh (Brev till N. M. Lindh. Ep. L. 19: 3, Kungl. Biblioteket). Den utkom 1828 i andra bandet av Franzéns Skaldestrycken.

¹⁾ Franzén till Järta 22/11 1824.

²⁾ Julie de S:t Julien, s. 73.

³⁾ Ibdm. s. 24 f.

Som synes företräder Armand den historiska skolans traditionalism och organiska statsuppfattning. Likaså är kritiken av naturrättens och franska revolutionens mekaniska statsuppfattning den historiska skolans:

»Man gör ej stater, som man kvarnar gör

Tid och natur ett rike bilda ut.»

(Julie de S:t Julien, s. 29).

Om Franzén läst Burkes, Adam Müllers eller Savignys skrifter må lämnas osagt; beträffande Burkes är det ej osannolikt, då han själv säger, att han för att förvissa sig om diktens historiska sanning »därmed jämfört kända och pålitliga skrifter över franska revolutionen». ¹⁾ Organismbildningen är dock icke Burkes utan den tyska historiska skolans. ²⁾ Kort före författandet av dikten läste Franzén med intresse och gillande Hans Järtas politiska artiklar i Odalmannen. Den politiska debatten i »Julie de S:t Julien» bygger främst på dessa och Tegnér's Oscarstal 1823, vilket, som Henry Olsson påpekat, står i beroende av Herder. ³⁾

I politiskt avseende intog Franzén vid denna tid en ställning mellan Järta och Tegnér, kanske något närmare den senare. Då han trodde att meningsskiljaktigheter uppstått mellan dem, var han ytterst ivrig att försöka bilägga dessa. Den 3/4 1824 skrev han till Järta om Tegnér:

»Hvad hans polit. tänkesätt angår, så har jag ej med någon uppmärksamhet följt den polemik, som i anledning därav egt rum i bladen, helst då politik ej intresserar mig i detaljerade teorier, ehuruval i världshistorisk måtto. För att vara uppriktig bör jag dock ej neka, att några af hans uttryck i afhandl. om statistik förekommo mig lätt misstydliga; men att en man med Järtas hufvud, som därtillmed väsentligen gjort 1809 års revolution,

¹⁾ Julie de S:t Julien (företalet).

²⁾ J. Landquist: Erik Gustav Geijer, s. 421.

³⁾ H. Olsson: Tegnér's tal vid jubelfesten 1817 (Edda, 31, s. 348).

skulle med något allfvar tro på de absurda lärorna för dagen, kunde aldrig falla mig in.»

Efter detta smicker föreslår han Järta att erbjuda en plats i Odalmannen åt Tegnér's Oscarstal. Den 16/7 1824 hade han ej ännu sett det, »men det lär innehålla politiska anmärkingar af mycken skarphet så väl emot den hel. alliansen och ultraroyalisterna som emot de ultraliberala. I det afseendet tycker jag, att det skulle passa bra i Odalmannen, som rätt förstådd, går samma medelväg.» Då han läst talet fann han ingen olikhet däri med Järtas politiska uppfattning.¹⁾ Franzén med sin veka och fridsamma karaktär intog helst en förmedlande ställning mellan partierna. Armand i »Julie de S:t Julien» är visserligen företrädare för den monarkiska principen men icke reaktionär, önskar icke Bourbonerna åter. Dock står han kanske något till höger om Franzén. Mot hans åsikt, att det gamla, som i lugn får förfalla, själv ger näring åt det nya, som växer upp, invänder Fjellman, att detta blott gäller för naturen:

»Men i ett mänskligt samfund handla människor och måste själva undanrödja det som icke duger mer, och skapa nytt och sker det ej i tid med stilla sans så sker det plötsligt med ett raseri som allt förstör, det friska med det vissna, det heliga, som är från himlen kommet med det som synd och dårskap lagt därtill.»

(Julie de S:t Julien, s. 30).

Fjellman behåller här sista ordet. Franzén lade visserligen största vikten på det negativa, det nedrivande i revolutionen men han saknade icke blick för att den också gjort något positivt, förbättrat de lägre samhällsklassernas ställning.²⁾ Det fanns alltid något av upplysningsman hos honom. Detta

¹⁾ Franzén till Järta, odat.

²⁾ Julie de S:t Julien, s. 59.

visar sig i hans avståndstagande från den heliga alliansen och de ultrareaktionära. Därtill bidrog även hans fasta protestantism. I Mötet vid Alvastra polemiserar han vid skildringen av Dackeupproret, som sökt sitt stöd hos särskilt det katolska prästerskapet, direkt mot den samtida reaktionen:

»Den gråa forntid leva må i minnen
som ömsom varna, ömsom mana opp
folk och regering, hövitsman och tropp
och ständigt fostra nya hjältesinnen.
Men att den döda låta gå igen
är en omöjlig konst; och görs den än
i mörkret, så att ögonen bedragas
försvinner spöket dock så snart det dagas,
och Gud ske lov! det dagas, fast det står
ett moln för solen, som sin bana går!
Men denna tanke lämplig på den tiden
liksom i våra dar — — —

(Mötet vid Alvastra, s. 125).¹⁾

I politiskt avseende kan man kanske som Wirsén kalla Franzén vid denna tid för »sansat liberal»²⁾, men samtidigt har hans historieuppfattning, som redan tidigare starkt påverkats av Porthan och Herder, tagit starka intryck av romantiken och den historiska skolan. C. G. Estlander framhåller, att Franzéns historiska studier efter flyttningen till Sverige främst haft till syfte att fördjupa den svenska fosterlandskänslan³⁾ och därom äga vi flera vittnesbörd från skalden själv. Både »Julie de S:t Julien» och »Mötet vid Alvastra» utmynna i en hymn till konung och fosterland och själva fosterlandsbegreppet har fått ett både djupare och rikare innehåll än någonsin i hans tidigare diktning:

¹⁾ Jfr inledningen till äreminnet över Schering Rosenhane (Svenska Akademiens handlingar, ifrån år 1796, XI).

²⁾ Wirsén: a. a., s. 542.

³⁾ Estlander: a. a., s. 70.

»Fädernesland! Du är ej blott ett hem
likt svalans bo och likt Jerusalem
då dit från landsflykt kom den frälste fången.
Du är ett tempel, vid vars dörr jag står
och ser så långt mitt häpna öga när
av stora minnen full den djupa gången.»

(Mötet vid Alvastra, s. 3).

